

ШКОЛА БЕЗ ШКОЛЯРСТВА: УРОКИ ГОРСЬКОГО

*Людмила Архипова**Від темряви до світла: з особистих вражень і спогадів*

Що далі в часі перші академічні роки, то сильніша спокуса їх міфологізувати: всі люди та події, закарбовані у пам'яті, ніби осяяні променями «золотого віку», хоча свого часу сприймалися природним порядком буденного. Усе, що відбувалося з нами тоді, згодом виявилось настільки значущим і доленосним, що важко відшукати слова, відповідні переживанню тих подій – таких ніби недавніх, хоч і минуло вже два десятиліття.

З плином часу мої спогади про навчання в «Могилянці» сфокусувалися навколо Світла, що линуло з майже завжди відкритих дверей кабінету професора Горського. Образ, навіяний, мабуть, Платоновою «печерною» історією... Проте, на відміну від в'язня, котрого хтось невидимий і невідомий виводить до сонця істини, я знаю свого Героя – моїм проводирем від темряви непевності до світла філософії був Вілен Горський.

Ця чарівна і символічна для мене подія сталась у день першого могилянського різдвяного філософського диспуту (1992): шукаючи аудиторію, зазначену в оголошенні, я блукала напівтемним третім поверхом головного корпусу; аж раптом майже наприкінці коридора відчинилися двері – й у промені світла постав чоловік в окулярах, оповитий тютюновим димом. Привітно простягаючи руку, промовив: «Ви до нас? Заходьте!» Правду кажучи, я не мала наміру брати

участь у диспуті, на який йшла з цікавості, але щира теплота тих перших слів геть позбавила мене «шляхів до відступу», а згодом переконала зробити вибір на користь Школи Горського і філософського фаху.

Ось так банальні проблеми з освітленням коридора перетворилися, примхою уяви, на значущу для мене подію – «стрибок» із темряви незнання своєї долі до вибору життєвого шляху. До речі, кожній розмові з Горським передували цей шлях коридором третього поверху, чомусь завжди метафізично затемненим, потім коротке перебування у «чистилищі» невеличкого і також переважно сутінкового «передпокою» з портретами філософів, звідки одні двері вели до приміщення кафедри (згодом – маленької аудиторії, де ми навчалися, а потому викладали самі), а інші – до його кабінету, вузької й тісної кімнатки із неспівмірно великим вікном, з якої завжди долинали світло... Кабінет Горського – це місце, в якому творилася, без сумніву, одна з найважливіших сторінок історії української філософії. Тут відбувалися доленосні розмови, вирішувалися важливі академічні справи, створювалися перспективні наукові проекти, підписувалися до друку резонансні публікації, розроблялися новаторські навчальні програми – спочатку для нас, а потім і наші власні... Кожна зустріч із професором Горським дарувала світло – світло щирої людської підтримки у вирішенні певних професійних чи особистих проблем і світло відкриття нового. Для мене Вілен Сергійович назавжди залишиться людиною, яка осяювала напівтемряву університетської будівлі, наше розуміння філософії, студентське життя і фахове становлення.

Нам випало зустрітися з ним за часів його творчої зрілості й сповна відчувати ті щирість і щедрість спілкуван-

ня, що були його життєвим даром. Він радо ділився з нами не лише своїми багатючими інтелектуальними надбаннями, а й науковими контактами, фаховими навичками, відкритістю до нового. Ми вчилися у нього не тільки на лекціях: нас виховували його захопленість професією, коректність, доброзичливість, активність, рішучість, елегантна вишуканість. Мені пощастило чимало спілкуватися з Віленом Сергійовичем в аудиторії і поза нею. Він був науковим керівником моєї магістерської роботи, давав поради під час навчання в аспірантурі; вже як колеги по кафедрі ми ґрунтовно обговорювали курси, які мені довірили викладати; час від часу довго розмовляли телефоном... Наше спілкування ніколи не виходило за межі академічної колегіальності, утримуючись на якійсь високій ноті, але було проникнуте щирістю й зворушливою теплотою. Воно назавжди переконало мене в тому, що найважливіші та найнезабутніші уроки в житті, вочевидь, не потребують педагогічних напучань і багатогодинного вишколу. Те, що залишилося зі мною й стало власним переконанням, ніколи не втовкмачувалося й не нав'язувалося ні В. Горським, ні іншими викладачами його Школи, але істотним чином визначило розуміння професії і життя. Я завдячую Школі Горського повсякчасним відчуттям радості від занять філософією: від кожної книги чи статті, кожної зустрічі зі студентами, кожного вияву творчості, кожної спроби почути і зрозуміти іншого. Стиль діяльності кафедри-школи Горського був, як на мене, *ідеальним* – без жодних іронічних інтонацій і перебільшень. Школа Горського – це дослідницький пошук, висока академічна культура, підтримка наукових зацікавлень і творчих задумів кожного студента і викладача, професійна і громадянська активність,

цілковите сприяння фаховому зростанню викладачів, аспірантів і студентів, довіра до молодих науковців, шанобливе ставлення до виявів творчої індивідуальності у викладанні й дослідженні. А ще – природна і невимушена, попросту щаслива атмосфера.

Мов діти з люблячих родин, усі мої однокурсники сприймали цю атмосферу за загальну норму і лише згодом, побачивши «інші світи», зрозуміли, що наш кафедральний світ був геть нетиповим, ба навіть унікальним. Кумівство, хабарництво, плагіат, поблажлива «некритичність» до відвертого непрофесіоналізму й нехтування елементарними науковими нормами – усі ці «хвороби» української науки й освіти, що набули мало не тотального характеру, завжди залишалися поза межами нашого світу, створеного Горським та його колегами-однодумцями. Попри всю ідеалістичність і непрактичність цього «мікрокосму», саме утвердження у буквальному сенсі «чистої» науки і стандартів високого академізму стало підґрунтям тієї традиції, що склалася на кафедрі філософії та релігієзнавства НаУКМА і послуговувала дороговказом у професійній діяльності її вихованців, покликаних бути її зберігачами і продовжувачами.

Звісно, об'єктивна оцінка Школи Горського, її принципів і результатів діяльності потребує виходу за межі власного емоційного образу кафедри 1990-х рр., а також виваженого аналізу її здобутків і прорахунків. Власне цьому і будуть присвячені наступні частини мого нарису.

Школа Горського: принципи та досвід

Не буде перебільшенням стверджувати, що за роки своєї діяльності в НаУКМА Вілен Горський виявив себе не лише непересічним викладачем і науковцем, а й

визначним організатором освіти і науки. Очолювана ним кафедра філософії та релігієзнавства вперше в Україні розробила і втілила у життя цілісну програму підготовки філософів за трьома циклами освіти (бакалавр – магістр – аспірант), що забезпечувала якість освіти, відповідну визнаним у світі академічним стандартам. Її зміст і результати впровадження здобули схвалення (разом з іншими програмами НаУКМА) експертів ЮНЕСКО (1993). Їх із зацікавленням обговорювали учасники авторитетних українських фахових форумів 1990-х рр. – зокрема, республіканської зустрічі викладачів філософії за програмою «Трансформація гуманітарної освіти в Україні», запровадженою Міжнародним фондом «Відродження» (Алушта, 1995 р.); на засіданнях «Школи викладачів філософії», організованої Українським філософським фондом (Харків, 1995 р.); під час Літньої філософської школи викладачів історії філософії, що відбулася під егідою Центрально-Європейського університету (CEU) в НаУКМА (Київ, 1997 р.).

Як безпосередній учасник навчального процесу 1992–1998 рр. (ба навіть, як «об’єкт» академічного вишколу), можу стверджувати, що потужним стимулом діяльності Школи Горського була проблема визначення філософського фаху і завдань. Це й не дивно: на початку 1990-х рр. ця проблема стосувалася не лише стратегії розвитку освіти, а й нагальних потреб філософів-фахівців, котрі шукали самовизначення поза межами радянської традиції філософування й історико-філософського дослідження.

Тож першим і найважливішим принципом діяльності Школи Горського була *постійна фахова саморефлексія*. Що потрібно вивчати, для чого, чого ми прагнемо досягти, якою бачимо діяльність філософа та істори-

ка філософії, що пропонує сучасна світова практика філософської освіти і науки, як працювати з текстом, про що писати, як викладати – ці питання поставали рефреном загального обговорення зі студентами на лекціях і семінарах. У цьому сенсі Школа Горського діяла як своєрідний дослідницький проект, у межах якого відбувалося прилучення студентів до загальної фахової роботи, свідомий *рух до опанування фаху*.

На початку кожного навчального циклу (триместру, року) В. Горський представляв викладачів нормативних і вибіркового курсів, роз'яснював роль кожного з них у вивченні філософії та її історії, розгортав стратегію «формування спільного горизонту», багаторівневого і багатоскладового процесу вивчення філософської спадщини, в межах якого загальні панорамні курси поставали пропедевтикою до окремих, вузьких дисциплін. Чи не вперше в українській освіті в НаУКМА було запроваджено викладання спеціальних вибіркового курсів, які студенти сприймали як важливу інтелектуальну подію й унікальну можливість поспілкуватися зі справжнім фахівцем, здатним продемонструвати досконале володіння предметом.

Важливим принципом діяльності Школи Горського стала *постійна взаємодія між кафедральним колективом і студентами*. Вихованці перших років мали регулярні зустрічі з кафедрою, під час яких Вілен Сергійович не втомлювався наголошувати унікальність і цінність кожного фахівця та його внеску в навчальний процес. Особливе ентузіастичне натхнення викладачів, яким відзначені перші роки існування Академії, зумовлювало не лише велелюдність кожної події (диспутів, вистав, конференцій тощо). Кожен із викладачів прагнув поділитися найостаннішими

з книжкових новинок, з якими ознайомився під час стажувань і відряджень, запропонувати новий курс, запросити колегу для консультування чи викладання, чим значно сприяв розбудові університету. Вже в аспірантські роки гарною школою для кожного з нас стала участь у засіданнях кафедри, на які збиралися і постійні співробітники, і викладачі-«сумісники». Перебування у цій приязній і зацікавленій аудиторії, безпосереднє споглядання фахової взаємодії прищеплювало розуміння фахової етики, принципів взаємодії в межах фахової спільноти. Приділяючи велику увагу молодим викладачам, Вілен Горський подекуди звертався до студентів із проханням підтримати курси початківців. Випускникам кафедри завжди давали шанс працювати у складі кафедри, пов'язуючи з ними збереження і розвиток її традиції.

Значна частина роботи викладачів зі студентами здійснювалася поза аудиторними заняттями (йдеться про індивідуальні консультації, зустрічі, допомогу в підготовці наукових заходів, ініційованих студентами, тощо). З-поміж неординарних форм такої роботи варто згадати запропонований В. С. Горським цикл вільних семінарів («Філософських зустрічей») із загальною темою «Що таке фах історика філософії». Під час цих семінарів викладачі розповідали про свої наукові студії, ділилися секретами фахової майстерності, навчали студентів готувати дослідницькі проекти. Практикувалися також «звіти» викладачів про участь у значних міжнародних конференціях: зокрема, чималий інтерес студентства викликала зустріч з учасниками XIX Міжнародного філософського конгресу, що відбувся у Москві 1993 р.

Вагомий вплив на професійне становлення студентів (і не лише з НаУКМА) мала безпосередня й постійна ко-

мунікація з викладачами і колегами під час літніх філософських шкіл (1996 р., с. Конча-Заспа; 1997 р., Пуща-Водиця; 1999 р., Алушта).

Однією з найрезонансніших публічних подій у НаУКМА завжди ставали різдвяні філософські диспути. Ініціатива запровадження цих диспутів належала В. Горському, проте їх тематику і зміст визначали студенти: викладачі були лише консультантами, допомагаючи диспутантам краще сформулювати свої позиції. Варто зазначити, що постійні учасники й організатори різдвяних диспутів (Михайло Мінаков, Юрій Завгородній, Віктор Котусенко) згодом успішно реалізували себе у викладацькій і науковій діяльності як у НаУКМА, так і поза його межами.

Важливими принципами діяльності кафедри-школи завжди були й *активна наукова робота та запровадження її результатів у науковий процес*: і нормативні, і спеціальні курси ознайомлювали студентів із результатами найновіших досліджень, змістом ще не опублікованих монографій і щойно здійснених видань. Приклад постійної наукової активності демонстрував передусім сам В. Горський – автор численних публікацій і активний учасник фахових конференцій в Україні та за кордоном. Зростаючи в атмосфері *культу* наукової роботи, студенти намагалися зробити самостійним дослідженням не лише курсові чи дипломні, а й поточні письмові роботи. Природним чином виникали ініціативи щодо проведення студентських конференцій – саме студенти кафедри філософії та релігієзнавства склали ядро групи, що започаткувала щорічну академічну конференцію «Людина. Суспільство. Природа», трансформовану згодом у «Дні науки НаУКМА». Студентів залучали до перекладацької діяльності, роботи з архівними

джерелами, підготовки фахових кафедральних збірників – «Наукових записок НаУКМА. Сер. Філософія та релігієзнавство», а також альманаху «Магістеріум: Історико-філософські студії». Ця традиція зберігається й донині. Загалом, той факт, що на кафедрі філософії та релігієзнавства НаУКМА завжди велася активна дослідницька робота, вирішальним чином впливав і впливає на формування етосу дослідника історії філософії, налаштованого на вивчення першоджерел і оригінальних текстів, активну методологічну рефлексію, вибір дослідницької теми, розробка якої є не просто прагматичним завданням, а виявом особистих творчих зацікавлень.

Вагомим чинником розбудови нашої кафедральної Школи була й *унікальність могилянської інституційної ідентичності*, яку посилювала, звісно, сама подія відродження Академії. Вілен Горський свідомо наголошував зв'язок із історичними традиціями НаУКМА, заохочував формальні та неформальні студентські ініціативи, які сприяли підтриманню особливого «могилянського духу». При цьому утверджувалася принципова відкритість Школи для кожного цікавого дослідника і талановитого викладача. Зокрема, до участі в діяльності кафедри долучались (і долучаються) фахівці з Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України та Національного університету ім. Т. Шевченка, яких запрошують не лише для викладання окремих курсів, а й для здійснення наукового керівництва магістрантами та аспірантами, для участі у наукових проектах тощо. Як приклад максимальної відкритості й фахової взаємодії можна згадати курс «Панорама сучасної зарубіжної філософії», кожен розділ якого викладали фахівці, котрі працювали за відповідними темами: зокрема,

Степан Кошарний вів лекції та семінари з феноменології і герменевтики, Євген Бистрицький – з філософії А. Шопенгауера, Ф. Ніцше та М. Гайдеггера, Ігор Бичко – з екзистенціалізму, Анатолій Єрмоленко – з німецької комунікативної філософії.

Інституційна відкритість реалізувалася також і в *формуванні мережі міжнародних зв'язків*, участь у якому брали не лише зрілі фахівці, а й студенти (зокрема, було укладено угоду про студентське стажування із Люблінським університетом ім. М. Склодовської-Кюрі). У 1990-х рр. адміністрація НаУКМА активно залучала до викладання фахівців із США та Європи; деякі викладачі приїздили й на особисте запрошення В. Горського (Тарас Закидальський, Жорж Ніва). З-поміж тих гостьових професорів, які виступали в НаУКМА в 1992–1997 рр., згадаймо Поля Рікера (Франція; курс «Політика й етика»), Роланда Піча (Німеччина; курси «Середньовічна філософія», «Філософія Г. Сковороди в європейському контексті»), Тараса Закидальського (Канада; курси «Аналітична філософія» та «Етика в аналітичній філософії»), Алана Ватта (Великобританія; курси «Британський емпіризм», «Французький структуралізм», «Філософія Ніцше»), Ельжбету Мартиню (США; курс «Історія ідей»), Расела Морозюка (Канада; курс «Релігієзнавство. Аналіз релігійного досвіду з позицій К. Юнга»), Романа Онуфрійчука (Канада; курс «Релігії світу»), Хосе Казанову (США; курс «Соціологія релігії»), Джеймса Янга (США; курс «Християнство і релігії світу»); Андрія Накорчевського (Японія; курс «Релігійні течії Японії») та ін. Структура навчального року в НаУКМА, що передбачала «вільний» літній триместр, створювала можливість запрошувати іноземних викладачів на короткотермінові інтенсивні курси в межах циклу «Кафедра сучас-

ної зарубіжної філософії». І хоча академічний рівень цих курсів подекуди поступався провідним дисциплінам кафедри, живий досвід англomовної академічної комунікації чимало сприяв майбутньому фаховому становленню вихованців кафедри.

Методика і дидактика у Школі Горського

Однією з найважливіших особливостей викладання філософії у Школі Горського була реалізація впродовж усього навчального циклу – від бакалаврату до магістеріуму – герменевтичного принципу постійного руху між «колами розуміння», коливання між *цілим* (загальні панорамні курси) і *частковим* (спеціальні курси).

Зокрема, програма навчання бакалавра філософії передбачала пропедевтичне ознайомлення з філософією і релігієзнавством (загальні курси «Філософія», «Релігієзнавство», «Історичні типи філософії»); вивчення нормативних професійно зорієнтованих дисциплін (історико-філософський цикл: «Філософія Сходу», «Антична філософія», «Філософія Середніх віків і доби Відродження», «Філософія Нового часу», «Німецька класична філософія», «Панорама сучасної зарубіжної філософії», «Історія української філософії»; філософський цикл: «Основи класичної логіки», «Метафізика», «Епістемологія», «Філософська антропологія», «Філософія історії», «Етика», «Естетика», «Історія християнства»); поглиблення здобутих знань за певною тематикою шляхом вивчення вибіркового дисциплін з філософії і релігієзнавства (цикл «Філософське мислення»: «Критичне мислення», «Риторика», «Психологія конфлікту та культура поведінки в конфліктній ситуації»; цикл «Історія

всесвітньої та української філософії»: «Філософія Платона», «Патристика», «Образ святості в культурі Київської Русі», «Філософія Канта», «“Наука логіки” Гегеля», «Філософія Ніцше», «Російська релігійна філософія кінця XIX – початку XX ст.», «Герменевтична феноменологія», «Сучасна французька філософія»; цикл «Актуальні проблеми сучасної філософії»: «Аналітика міфу», «Філософія імені», «Філософія комунікації», «Філософія науки та культури», «Лабораторія сучасної української філософії», «Кафедра сучасної зарубіжної філософії» та інші курси, перелік яких доповнювався й варіювався щороку).

У 1996 р. в НаУКМА (вперше в Україні) було відкрито магістерську програму з філософії зі спеціалізацією «Історія філософії». Навчання на магістерській програмі мало поглибити знання конкретного історико-філософського матеріалу і методології історико-філософського дослідження й підготувати фахівця-дослідника в галузі історії філософії.

Модель магістерської програми кінця 1990-х рр. передбачала опанування таких нормативних навчальних дисциплін: «“Метафізика” Аристотеля», «Типи середньовічного філософування на Латинському Заході», «Філософські ідеї в культурі Київської Русі», «Раціоналізм Нового часу: Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Лейбніц», «Британський емпіризм: Д. Локк, Д. Берклі, Д. Юм», «Філософія Канта: сучасні інтерпретації», «Феноменологія духу Гегеля», «Академічна філософія в Україні у XIX ст.», «Філософія всеєдності в Росії», «Феноменологічна філософія: Е. Гусерль», «Комунікативна практична філософія», «Етика та філософія діалогу (М. Бубер, Е. Левінас, М. Бахтін)», «Марксизм і неомарксизм», «Методологічні проблеми історико-філософської науки».

Вибіркову частину магістерської програми було представлено курсами: «Філософія як смислотворчість життя», «Герменевтична феноменологія», «Аналітична філософія», «Сучасна філософія науки», «Англо-американська антропологічна думка», «Сучасна французька філософія історії (школа «Аналів» та її філософське обґрунтування)», «Середньовічна філософія (Т. Аквінський, М. Екхарт)», науково-дослідний семінар «Історико-філософські студії».

Магістерська підготовка викладачів-філософів передбачала, крім того, опанування курсів «Загальна психологія» та «Педагогіка вищої освіти», а також проходження педагогічної практики.

Усі рівні навчання у Школі Горського об'єднувала завжди присутня *«пристрасть» до методології*: цей мотив виразно звучав у курсах різних викладачів. Але в спецкурсі «Методологічні проблеми історико-філософської науки», яким у перші роки існування магістерської програми опікувався особисто В. Горський, він був, ясна річ, домінантним. Опанування курсу передбачало дебатні форми презентації та освоєння матеріалу: половину годин було відведено на теоретичні конференції та диспути. Зокрема, в межах курсу відбувалися дискусії на теми: «Сучасна ситуація в культурі та покликання історії філософії» та «Як можлива історія української філософії?», проводилися теоретичні конференції «Історичні стани розвитку історико-філософської науки» та «Актуальні проблеми історико-філософської науки»¹.

¹ Див.: Архів кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА. – Спецкурс «Методологічні проблеми історико-філософської науки». Викладач: проф. В. С. Горський. – На правах рукопису. – 9 с.

Багома увага у процесі навчання приділялася науково-дослідній практиці, яка передбачала ознайомлення студентів з діяльністю Інституту філософії НАН України, відвідання архівних установ, редакцій фахових журналів, набуття навичок професійного перекладу, рецензування тощо.

Система багаторівневого вивчення філософії увиразнювала виплеканий у Школі Горського образ ідеального студента-філософа як людини, котра має ґрунтовну загальнокультурну та мовну компетентність, самовіддано працює над опануванням фаху, усвідомлює перспективи свого майбутнього розвитку і шляхи їх реалізації. Школа Горського була позбавлена школярства: тут не залишалося місця для примітивного товчіння, байдужої незацікавленості та неробства.

Ідеальна Школа в ідеальному Університеті

Школа Горського сформувалася за неймовірних для сучасних освітянських реалій умов: перших бакалаврів філософії НаУКМА, випущених 1996 р., було всього дванадцяттеро; перших магістрів філософії (1998 р. випуску) – шестеро (всі згодом успішно захистили кандидатські дисертації, роботу над якими розпочали ще під час навчання на магістерській програмі, а один – Михайло Мінаков – уже здобув докторський ступінь).

Зрозуміло, що такі умови були передусім породженням ейфорії початку 1990-х рр.: натхнення очікування змін у новонародженій Україні; прагнення реалізуватися поза межами зашорених наукових і освітніх інституцій, що приводило до Академії найактивніших дослідників; самовіддане студентство, зацікавлене ідеєю нової освіти.

НаУКМА 1992–1995 рр. був ідеальним університетом для ідеальних шкіл – простором наукової творчості, позбавленим системних обмежень і настанов. Його система навчання була спробою запровадження в українській університетській освіті принципу «liberal arts education», потрактованого як «принцип вільного творчого навчання», котрий передбачав «взаємопроникнення факультетів та навчальних програм, прозорість кордонів між ними, ...реальний перехід студентів з однієї спеціальності на іншу»². Спеціалізація на бакалаврських програмах розпочиналася лише на третьому році навчання: їй передували два роки загальної освітньої підготовки.

Запровадження у НаУКМА «liberal arts education» передбачало безпосередню участь студента у формуванні свого навчального плану, вибір навчальних дисциплін, спеціальностей (major) і спеціалізацій (minor), підвищення ролі самостійної роботи студента в навчанні. Така концепція потребувала від кафедр розробки широкого кола вибіркових дисциплін і створювала своєрідну «конкуренцію» за сильних студентів та їхній вибір.

Однією з переваг цієї системи навчання була активна взаємодія кафедр і факультетів, створення широкого міждисциплінарного комунікативного поля, в межах якого студент мав змогу опановувати предмети різних спеціальностей. Приміром, студент-гуманітарій першого і другого років навчання отримував можливість слухати курси не лише філософського, історичного, філологічного чи культурологічного

² Брюховецький В. С. Конструктивна деструкція першопочаткової концепції відродження Києво-Могилянської академії / В. С. Брюховецький // Наукові записки. – Т. 20 : Спец. вип. : у 2 ч. / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.». – Ч. 1. – К. : КМ Академія, 2002. – С. 5.

спрямування, а й, скажімо, курси з соціології чи економіки, в тому числі – англомовні. Звісно, така система навчання була по силах тільки підготовленим студентам: наприклад, під час першого набору до Академії документи приймали лише у «золотих» медалістів і відмінників з інших ВНЗ або у тих, хто вже мав вищу освіту; відібрані у такий спосіб абітурієнти складали, до того ж, спеціальне загальне тестування.

«Творче навчання», що реалізовувалося в НаУКМА, забезпечувало ґрунтовну мовну підготовку та прищеплювало студентів до швидкого опанування нової і складної інформації. Багатьом із перших випускників це допомогло досягнути успіхів у сфері бізнесу та міжнародного співробітництва як в Україні, так і поза її межами. Зворотною стороною «творчого навчання», що негативно позначалося на підготовці дослідників, було надмірне для студента навантаження, що неunikно призводило до поверхового вхоплення розрізнених знань, неможливості доглибного розуміння й вивчення предмета.

Шкода, що в цілому ефективній системі навчання, апробованій у НаУКМА в 1990-х рр., судилося зникнути під тиском міністерських вимог і регламентацій і згодом вдатися до трансформацій, оптимістично схарактеризованих В'ячеславом Брюховецьким як «конструктивна деструкція».

Тож і Школі Горського як спільноті й моделі філософської освіти також довелося пережити таку «конструктивну деструкцію», відповідну вимогам часу і обставин. Відтоді в системі підготовки студентів-філософів у НаУКМА відбулося чимало змін. Але незмінним залишилося найважливіше – ідеалістична настанова фахової досконалості, яка продовжує об'єднувати кафедру і бути дороговказом у всіх напрямках її діяльності.

Чи можлива Школа Горського сьогодні?

Хоч як парадоксально, але збереженню моделі філософської освіти, розробленої в НаУКМА в перші роки його становлення, перешкоджає передусім брак студентів, відповідних тому образу, що його виплекав Вілен Горський. Сьогодні ми дедалі частіше стикаємося з недостатньою шкільною підготовкою студентства, низьким рівнем його загальної ерудиції, відсутністю мотивації до опанування гуманітарних знань. Врешті-решт це обертається зниженням «планки» університетської освіти і геть не сприяє підвищенню її якісного рівня.

Інша небезпека зумовлена «інформаційним бумом», що його переживає сучасний світ: безмежні можливості доступу до різноманітної інформації, очевидні зміни моделей пізнання та комунікації, які сьогодні ще не стали предметом не лише належного осмислення, а й навіть належного усвідомлення, вже виявляють загрозливі для збереження академічної культури наслідки в університетських аудиторіях.

Але завжди залишається царина особистого зусилля: бути активним дослідником, радіти новому знанню, створювати можливості фахового діалогу і комунікації. Саме це було головним у щоденній роботі Вілена Горського...